

บทที่ 2

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง “การศึกษาการปฏิบัติงานของพระสงฆ์ในการส่งเสริมการศึกษาระดับประถมศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษา” ได้มีการกำหนดขอบเขตของการเสนอผลการศึกษจากวรรณคดีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. ความหมายของเด็กด้อยโอกาส
2. ประเภทของเด็กด้อยโอกาส
3. ความหมายของพระสงฆ์
4. บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทย
5. บทบาทของพระสงฆ์ในด้านการส่งเสริมการศึกษา
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความหมายของเด็กด้อยโอกาส

องค์การทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (1989) ได้ให้ความหมายว่า เด็กด้อยโอกาส หมายถึง เด็กซึ่งอยู่ในสภาพที่เป็นปัญหาสังคม เช่น เด็กพิการ เด็กที่มาจากครอบครัวที่ยากจน เด็กที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ห่างไกลหรือในชุมชนแออัด และเด็กที่ต้องอพยพย้ายถิ่นฐานตามพ่อแม่ ความด้อยโอกาสของเด็กเหล่านี้ครอบคลุมทั้งเรื่องของการศึกษา สภาพแวดล้อม ภาษา วัฒนธรรม และโอกาสในการได้รับบริการ

คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2534) ได้ให้ความหมายว่า เด็กด้อยโอกาส หมายถึง เด็กที่อยู่ในสภาวะยากลำบาก และไม่ได้รับการพัฒนาตามเกณฑ์สภาวะความต้องการพื้นฐานและบริการสำหรับเด็ก (อ้างถึงใน กรมการศาสนา, 2538)

วิเชียร เกตุสิงห์ (2531) ได้ให้ความหมายว่า เด็กด้อยโอกาส หมายถึง เด็กที่ไม่มีโอกาสได้รับการบริการหรือได้รับการศึกษาปกติ ซึ่งรัฐพึงจัดให้

จากที่กล่าวมา ได้มีการให้ความหมายของเด็กด้อยโอกาสไว้หลายประการ ซึ่งสรุปได้ว่า เด็กด้อยโอกาส หมายถึง เด็กที่อยู่ในสภาวะยากลำบากและไม่มีโอกาสได้รับการบริการพื้นฐาน การพัฒนาหรือการศึกษาตามปกติ ซึ่งรัฐพึงจัดให้

ประเภทของเด็กด้อยโอกาส

ลักษณะของเด็กด้อยโอกาส สามารถแบ่งออกได้เป็นหลายประเภท ขึ้นอยู่กับการมองสภาพปัญหาและเป้าหมายของแต่ละหน่วยงาน ดังนี้

คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2534) ได้กำหนดลักษณะของเด็กด้อยโอกาสไว้ 3 ประเภท คือ

1. เด็กถูกทอดทิ้ง
2. เด็กเร่ร่อน
3. เด็กทำงาน

คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ (2533) ได้กำหนดลักษณะของเด็กด้อยโอกาสไว้ 4 ประเภท คือ

1. เด็กถูกละเมิดสิทธิ เป็นเด็กที่ขาดโอกาสในการพัฒนา และดำรงชีวิตอยู่ในสังคมในสถานภาพที่ด้อยกว่าเด็กทั่วไป รวมทั้งถูกกระทำในลักษณะของการละเมิดสิทธิที่เด็กพึงได้รับ โดยแบ่งเป็น

- 1.1 เด็กถูกทารุณ หมายถึง เด็กที่ถูกทำอันตรายหรือถูกคุกคามต่อสุขภาพหรือสวัสดิภาพโดยบุคคลอื่น ด้วยการทำให้บาดเจ็บทั้งทางร่างกายและจิตใจ ด้วยการกระทำทารุณทางเพศ

- 1.2 แรงงานเด็ก หมายถึง เด็กที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี ซึ่งทำงานโดยได้รับค่าตอบแทนหรือไม่ก็ตามในภาคเกษตรกรรม อุตสาหกรรมการผลิต พาณิชยกรรม บริการและงานขนส่ง

- 1.3 โสเภณีเด็ก หมายถึง เด็กทั้งหญิงและชายที่มีอายุ 15 ปีและต่ำกว่า ซึ่งประกอบอาชีพหารายได้จากกาให้บริการทางเพศ

- 1.4 เด็กถูกข่มขืน หมายถึง เด็กอายุ 15 ปี และต่ำกว่าที่ถูกกระทำอาชญากรรมที่กระตุ้นพฤติกรรมทางเพศหรือมีแนวโน้มไปในทางเรื่องเพศ ซึ่งผู้กระทำนั้นกระทำอย่าง

บังคับ มีการขู่เชิญต่อเด็ก เพื่อจะให้เด็กตอบสนองความต้องการทางเพศของตน โดยที่เด็กนั้น
ไม่ยินยอม

2. เด็กถูกล่อลวงปละละเลย เป็นเด็กที่เสียเปรียบและขาดโอกาสที่จะได้รับการพัฒนา
ตามวัยตลอดจนเป็นเด็กที่สังคมมักไม่ค่อยให้ความสนใจหรือเอาใจใส่ดูแลเท่าที่ควร โดยแบ่ง
เป็น

- 2.1 เด็กที่อยู่ในครอบครัวที่ยากจนมาก
- 2.2 เด็กถูกทอดทิ้งหรือเด็กกำพร้า
- 2.3 เด็กเร่ร่อน
- 2.4 เด็กถูกรกรรกรก่อสร้าง
- 2.5 เด็กในสลัม
- 2.6 เด็กชนกลุ่มน้อย

3. เด็กประพฤติตนไม่สมควร ทั้งนี้เนื่องจากลักษณะของตัวเด็ก สภาพปัญหาของ
ครอบครัวรวมทั้งสภาพแวดล้อมทางสังคมของสังคมเมือง ซึ่งมีส่วนทำให้เด็กเหล่านี้มีการกระทำ
หรือความประพฤติที่ไม่ถูกต้อง หรือเบี่ยงเบนไปจากหลักเกณฑ์ของสังคม และอาจส่งผลให้เกิด
เป็นปัญหาทางสังคมในที่สุด โดยแบ่งเป็น

- 3.1 เด็กติดยาเสพติดและสารระเหย
- 3.2 เด็กมั่วสุมในสถานบริการและสถานเริงรมย์
- 3.3 เด็กตั้งครรภ์นอกสมรส
4. เด็กพิการทางกายและสติปัญญา โดยแบ่งเป็น
 - 4.1 เด็กที่มีความบกพร่องทางการเห็น
 - 4.2 เด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน
 - 4.3 เด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกาย
 - 4.4 เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา

ดังที่ได้กล่าวไว้ในบทที่ 1 หน้า 3 ว่า กองการศึกษาพิเศษ กรมสามัญศึกษา (2534)

ได้กำหนดลักษณะของเด็กด้อยโอกาสไว้ 2 ประเภท คือ

1. เด็กพิการซึ่งจำเป็นต้องได้รับการศึกษาพิเศษ โดยแบ่งเป็น
 - 1.1 เด็กตาบอด

- 1.2 เด็กหูหนวก
- 1.3 เด็กปัญญาอ่อน
- 1.4 เด็กร่างกายพิการ และเด็กเจ็บป่วยเรื้อรัง
2. เด็กด้อยโอกาสซึ่งจำเป็นต้องได้รับการศึกษาสงเคราะห์ โดยแบ่งเป็น
 - 2.1 เด็กในชุมชนแออัด
 - 2.2 เด็กชาวเขา
 - 2.3 เด็กชาวเรือ เด็กชาวเล
 - 2.4 เด็กในชนบทห่างไกล หรือในท้องถิ่นทุรกันดาร
 - 2.5 เด็กกำพร้าหรือขาดผู้อุปการะ
 - 2.6 เด็กที่เป็นบุตรหลานผู้ที่ได้รับภัยคุกคาม
 - 2.7 เด็กที่เป็นบุตรหลานผู้ป่วยโรคเรื้อรัง

คณะกรรมการพัฒนาการศึกษาอบรมและเลี้ยงดูเด็ก (2536) ได้กำหนดลักษณะของเด็กด้อยโอกาสไว้ดังนี้

1. เด็กถูกทอดทิ้ง
2. เด็กเร่ร่อน
3. เด็กพิการทางร่างกายและสติปัญญา
4. เด็กถูกทารุณ
5. เด็กไทยอพยพย้ายถิ่น
6. เด็กไร้สัญชาติ
7. โสเภณีเด็ก
8. เด็กถูกใช้แรงงาน
9. เด็กติดเอดส์
10. เด็กต่างชาติ

(กรมการศาสนา, 2538)

วิเชียร เกตุสิงห์ (2531) ได้แบ่งกลุ่มเด็กด้อยโอกาสออกเป็นกลุ่มย่อย ๆ ดังนี้

1. กลุ่มที่มีความบกพร่องทางร่างกาย หรือจิตใจ หรือคนพิการ
2. กลุ่มชาวไทยที่มีวัฒนธรรมต่างจากคนส่วนใหญ่ของประเทศ ได้แก่
 - 2.1 กลุ่มชาวไทยภูเขา
 - 2.2 กลุ่มชาวไทยที่มีเชื้อสาย เขมร ส่วย เยอ
 - 2.3 กลุ่มชาวไทยที่นับถือศาสนาอิสลาม
3. กลุ่มที่มีปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม และผู้ที่อยู่ในชนบทห่างไกล ได้แก่
 - 3.1 กลุ่มที่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัด
 - 3.2 กลุ่มที่อพยพหรือมีที่อยู่ไม่เป็นหลักแหล่ง
 - 3.3 กลุ่มที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชนบทห่างไกลและมีฐานะยากจน

จะเห็นว่าเด็กด้อยโอกาสในสังคมไทย มีอยู่หลายประเภท ซึ่งแต่ละประเภทจะมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไป ในปัจจุบันนี้เด็กด้อยโอกาสจำนวนมากไม่น้อย ที่ไม่ได้รับการดูแลเอาใจใส่จากสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของการศึกษา ทำให้เด็กเหล่านี้ไม่ได้เรียนหนังสือ เป็นคนไม่มีความรู้ ต้องค้นคว้าหาหนทางเพื่อหาเลี้ยงชีพตนเองทั้งในทางที่ดีและในทางที่ไม่ดี จนก่อให้เกิดปัญหาสังคมตามมามากมาย แต่อย่างไรก็ตามในปัจจุบันนี้ ยังมีบุคลากรกลุ่มหนึ่งในสังคมที่ได้ดำเนินการปฏิบัติงาน เพื่อส่งเสริมการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษาเหล่านี้ ให้ได้รับการศึกษาเล่าเรียนเท่าเทียมกับเด็กปกติโดยทั่ว ๆ ไป บุคลากรกลุ่มนี้ก็คือพระสงฆ์นั่นเอง

ความหมายของพระสงฆ์

คณิงนิตย์ จันทบุตร (2532) ได้ให้ความหมายว่า พระสงฆ์ หมายถึง ศาสนบุคคฺลในพระพุทธศาสนา ได้แก่ พระภิกษุ สามเณรและพระภิกษุสงฆ์ ที่บวชเพื่อศึกษาเล่าเรียนและปฏิบัติตามพระธรรมวินัย เพื่อเป็นศาสนทายาท สืบอายุพระพุทธศาสนา เป็นผู้ที่จะปฏิบัติหน้าที่ที่พึงปฏิบัติและบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม

พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. สมมุติสงฆ์ หมายถึง กุลบุตรผู้เข้ามาบวชเป็นภิกษุ เพื่อปฏิบัติและรักษาพระธรรมวินัย ตามความรู้ความสามารถ และปฏิบัติตนเพื่อความสะอาด สว่าง สงบ แห่งจิตใจ

2. อริยสงฆ์ หมายถึง สาวกของพระพุทธเจ้าเป็นผู้บรรลุนิพพานตั้งแต่ระดับต้นจนถึงระดับสูงสุด ได้แก่ พระโศคาบัน พระสทินาคามี พระอนาคามี และพระอรหันต์ ตามลำดับ

พระมหาสมทรง สรินทรโร (2525) ได้ให้ความหมายว่า พระสงฆ์ หมายถึง ผู้ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้วสอนให้ผู้อื่นปฏิบัติตาม เป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ปฏิบัติถูกต้องต่อพระธรรมวินัย เป็นผู้เผยแผ่คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า และเป็นศาสนทายาทสืบอายุพระพุทธศาสนา

สมศักดิ์ สินธุระเวชญ์ และคณะ (2533) ได้ให้ความหมายว่า พระสงฆ์ หมายถึง ผู้ชายที่บวชและปฏิบัติตามพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้า โดยการถือศีล 227 ข้อ พระสงฆ์เป็นผู้ที่ศึกษาพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า แล้วนำมาสอนแก่คนทั่วไปและผู้สืบต่ออายุพระพุทธศาสนา

จากที่กล่าวมา มีผู้ให้ความหมายของพระสงฆ์ไว้หลายประการ ซึ่งสรุปได้ว่า พระสงฆ์หมายถึง บุคคลที่ออกบวชเป็นพระภิกษุสงฆ์ในพุทธศาสนา เพื่อศึกษาและปฏิบัติตามพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้วนำมาเผยแผ่แก่บุคคลทั่วไป เพื่อให้บุคคลอยู่ในสังคมร่วมกันอย่างสงบสุข

บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทย

ลักษณะของสังคมไทยมีวัดเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของสังคม เนื่องจากวัดทางพุทธศาสนาเป็นสถาบันหลักและเป็นศูนย์กลางของสังคมพุทธศาสนิกชน โดยมีพระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ทรงเป็นพุทธมามกะและอัครศาสนูปถัมภก ทรงนำประชาชนสร้างและทำนุบำรุงวัดวาอารามทั่วประเทศไทย

วัดเป็นที่พำนักของพระภิกษุสงฆ์ เป็นที่บำเพ็ญบุญของพุทธศาสนิกชน เป็นที่บรรพชาอุปสมบทของกุลบุตร เป็นที่ที่ชาวบ้านจะได้รับความสงบร่มเย็นทั้งทางกายและใจ ผู้ที่พำนักอาศัยอยู่ในวัดเป็นประจำ ได้แก่ พระภิกษุ สามเณร ชี และศิษย์วัด พระภิกษุในวัดหนึ่ง ๆ ประกอบด้วยพระภิกษุที่บวชเป็นการถาวร และพระภิกษุที่บวชเป็นการชั่วคราวตามประเพณีนิยม แล้วลาสิกขาออกไปเป็นฆราวาส วัดเป็นโครงสร้างที่แผ่กระจายไปทั่วทุกสังคมไทย บ้านกับวัดย่อมพึ่ง

พาอาศัยกันอยู่แล้วตามวัฒนธรรมไทย พระสงฆ์และวัดจึงเป็นขุมกำลังและองค์กรที่สำคัญในการช่วยพัฒนาประเทศได้

วัดทำหน้าที่เป็นทั้งสถานศึกษา และแหล่งถ่ายทอดวัฒนธรรมประเพณีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นราชธานี วัดเป็นสถาบันที่ให้การศึกษแก่เยาวชนไทย โดยมีพระภิกษุสงฆ์ผู้มีความรู้สูงกว่าชาวบ้านทำหน้าที่ในการอบรมสั่งสอน (จิตรกร ตั้งเกษมสุข, 2525) การศึกษาที่ชาวบ้านได้รับจากวัด จึงไม่ใช่เรื่องภาษาและหนังสือเท่านั้น ยังรวมการอบรม การสอนจริยธรรมให้ประชาชนมีศีลธรรมอันดีงาม กล่อมเกล่าจิตใจให้เป็นผู้มี “สติสัมปชัญญะ มีเมตตาธรรม และมีความรอบคอบ” (วุฒิชัย มุลศิลป์, 2525) วัดเป็นสถาบันทางศาสนาที่ได้ทำหน้าที่ให้ความรู้แก่ชนทุกชั้นในสังคมไทยอย่างกว้างขวาง เป็นระยะเวลาติดต่อกันมาหลายร้อยปี พระสงฆ์มีหน้าที่โดยข้อผูกมัดทางสังคมที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า จะต้องอนุเคราะห์ประชาชนด้วยการให้ธรรมทานช่วยเหลือประชาชนในการให้การศึกษอบรม (อ้างถึงใน รัฐควา พิศาลพงศ์, 2534) ด้วยเหตุนี้วัดจึงเป็นศูนย์กลางที่รวมจิตใจของประชาชน ส่วนพระสงฆ์ซึ่งเป็นตัวแทนของวัด ก็กลายเป็นผู้นำจิตใจของประชาชน เป็นศูนย์รวมแห่งความเคารพเชื่อถือ ด้วยเหตุนี้ วัดจึงกลายเป็นหลักประกันความมั่นคงของประเทศชาติในฐานะที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจประชาชนให้มีความสามัคคี มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ทำให้สังคมเกิดความสงบสุขตลอดมา

อานนท์ อากาภิรม (2517) กล่าวว่า พระสงฆ์ซึ่งเป็นตัวแทนของวัด มีบทบาทในการเป็นผู้นำทางด้านจิตใจของชาวชนบทในท้องถิ่นนั้น จึงเป็นหลักแห่งความยึดเหนี่ยว และมีส่วนร่วมอย่างสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นชนบท เช่น การสร้างโรงเรียน ศาลาประชาคม หรือการสร้างบ่อน้ำสาธารณะ (อ้างถึงใน ระพิน ชูชื่น, 2533)

จำนงค์ อดิวัฒนสิทธิ์ (2525) ได้กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์และวัดไว้ดังนี้

1. พระสงฆ์เป็นผู้นำประชาชน เป็นที่พึ่งทางจิตใจและช่วยแก้ปัญหาส่วนตัวและปัญหาทางสังคมอันเกิดจากการทะเลาะวิวาทระหว่างสมาชิกในสังคมด้วยกัน

2. สถาบันวัดเป็นสถานศึกษาของประชาชน โรงเรียนประชาบาลหลายแห่งตั้งอยู่ในบริเวณวัด มีสมภารเป็นผู้ให้การอุปถัมภ์ และแม้กระทั่งศาลาวัดก็เป็นที่ยี่เรียนหนังสือ นอกจากนี้วัดยังเป็นที่อยู่อาศัย ศึกษาเล่าเรียนของพระภิกษุสามเณรและเด็กโดยทั่วไป

3. วัดเป็นประจุกโรงพยาบาล ให้การรักษาพยาบาลแก่คนเจ็บไข้ได้ป่วย ทั้งที่เป็นโรคทางจิต และโรคทางกาย

4. วัดเป็นประจุกพิพิธภัณฑสถาน คือ เป็นที่เก็บและรวบรวมสมบัติโบราณอันล้ำค่า และมีประโยชน์ต่อการศึกษาวัฒนธรรมต่าง ๆ ของชาติ

5. ศาลาวัดหรืออุโบสถบางครั้งถูกใช้เป็นสถานที่ประชุมราษฎร เพื่อจะได้รับการข่าวสารต่าง ๆ

6. วัดเป็นสถานที่แสดงควมสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของประชาชน เพราะถือว่าเป็นสมบัติส่วนรวมของประชาชน เป็นที่ที่ประชาชนมาพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

7. วัดเป็นสถานสวัสดิการสงเคราะห์แก่คนยากจนและคนไร้ที่พำนักพักพิง อีกทั้งยังเป็นหอพักแก่นักเรียนนักศึกษาทั่วไป (อ้างถึงใน ระพิน ชูชื่น , 2533)

คณิงนิตย จันทรบุตร (2532) ได้แบ่งบทบาทของพระภิกษุสงฆ์ออกเป็น 3 ด้าน ดังนี้

1. การพัฒนาคุณภาพของพลเมืองด้านคุณธรรมและจริยธรรม แบ่งได้เป็น

1.1 การให้การบรรพชาอุปสมบทแก่กุลบุตร ทุกระดับอายุให้ได้เข้ามาอยู่ในพระธรรมวินัย ศึกษาและปฏิบัติตามพระธรรมวินัย

1.2 การเทศนาอบรมสั่งสอนประชาชนให้ได้ทราบ ได้รู้จัก ได้เข้าถึง และได้ปฏิบัติ ปฏิบัติชอบตามพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า

2. การสงเคราะห์ประชาชน เป็นหน้าที่สำคัญของพระสงฆ์ตามคติพระพุทธศาสนา ซึ่งมีดังนี้

2.1 การให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลแก่ประชาชนทั่วไป

2.2 การช่วยประกอบศาสนพิธี ในงานทำบุญหรืองานบำเพ็ญกุศลต่าง ๆ

2.3 การให้ที่พักอาศัยแก่นักเรียน นิสิต นักศึกษาต่างท้องที่ ที่มาศึกษาเล่าเรียนอยู่ในเมือง การให้ที่พักอาศัยแก่บุคคลที่มารักษาโรค หรือการให้เช่าที่ดินเพื่อปลูกบ้านพักอาศัย

2.4 การดูแลสุขภาพจิต เป็นการศึกษาประชาชนด้านขวัญกำลังใจ

2.5 การให้ทางราชการหรือส่วนรวมใช้สถานที่วัดในการทำกิจการบริการหรือสงเคราะห์ประชาชนด้านต่าง ๆ

2.6 การรักษาโรคภัยไข้เจ็บ

2.7 การให้ที่พักพิงแก่ประชาชนผู้ประสบสาธารณภัยและภัยธรรมชาติ

3. การช่วยเหลือทางราชการ โดยเฉพาะทางสังคมจิตวิทยา ซึ่งมีดังนี้

3.1 ช่วยในการอบรมชี้แจงราษฎรให้รู้จักรับผิดชอบชีวิต มีความขยันหมั่นเพียรในการประกอบอาชีพ

3.2 ช่วยกิจการบริหารตามปกติของเจ้าหน้าที่รัฐบาล เช่น ชักชวนประชาชนให้มาช่วยราชการ

3.3 สงเคราะห์ประชาชนในท้องถิ่นที่วัดตั้งอยู่ เช่น การสงเคราะห์อาหาร เครื่องนุ่งห่มและยารักษาโรค

3.4 ช่วยเหลือราชการเกี่ยวกับกิจการความมั่นคง เช่น ช่วยอบรมไทยอาสาป้องกันชาติ เป็นต้น

ดังที่ได้กล่าวไว้ในบทที่ 1 หน้า 7 ว่า พระมหาประยูร ปยุตโต (2527) ได้กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อสังคมไว้ 3 ด้าน คือ

1. ด้านการศึกษา พระสงฆ์ได้จัดการศึกษาให้แก่พระภิกษุสามเณรที่บวชเรียนในรูปแบบของโรงเรียนพระปริยัติธรรมสามัญศึกษา วิทยาลัยสงฆ์ หรือมหาวิทยาลัยสงฆ์ ทำให้พระภิกษุสามเณรได้ศึกษาธรรมะและวิชาการสมัยใหม่ควบคู่กันไป

2. ด้านการเผยแผ่ พระสงฆ์ทำงานด้านนี้เพื่อช่วยเหลือให้คนในสังคมได้ประพฤติปฏิบัติธรรมเพื่อความสงบสุขในชีวิต

3. ด้านการสงเคราะห์ พระสงฆ์สามารถให้การสงเคราะห์แก่คนในสังคมในด้านต่าง ๆ ดังนี้

3.1 การสงเคราะห์ในด้านจิตใจ เช่น การให้คำแนะนำในการแก้ปัญหาชีวิต เป็นต้น

3.2 การสงเคราะห์ในด้านวัตถุ เช่น นำสิ่งของที่ได้รับบริจาคมาแบ่งปันให้แก่ผู้ที่ขาดแคลน เป็นต้น

บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมการศึกษา

ในอดีตที่ผ่านมา วัดเป็นสถาบันที่ให้การศึกษาและให้ความรู้แก่กุลบุตร กุลธิดาและประชาชนทั่วไป โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้ให้ความรู้ ให้การอบรมสั่งสอนทั้งความรู้ทางโลกและความรู้ทางธรรม เพื่อให้บุคคลมีพฤติกรรมเป็นไปในทางที่สังคมพึงประสงค์ ดังที่คณิศร จันทบุตร (2532) ได้กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ในการศึกษาไว้ดังนี้

1. การจัดการศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณร โดยการจัดตั้งมหาวิทยาลัยสงฆ์ขึ้น ได้แก่ มหาวิทยาลัยกุฎราชวิทยาลัย และจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย เพื่อให้เป็นที่ศึกษาเล่าเรียนของพระภิกษุสามเณร

2. การจัดสอนศาสนศึกษาแก่เด็กและประชาชน เช่น การสอนศีลธรรมในสถานศึกษาต่าง ๆ การสอนธรรมศึกษาแก่เด็กนักเรียนประชาชน การจัดตั้งและดำเนินการโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ โรงเรียนวัดสอนเด็กก่อนเกณฑ์ การจัดตั้งห้องสมุดในวัด เป็นต้น งานเหล่านี้ล้วนชักนำให้เด็กและประชาชนได้ศึกษาเล่าเรียนและปฏิบัติตนตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ซึ่งจัดเป็นการวางพื้นฐานสร้างคุณภาพให้แก่พลเมือง

ดังที่ได้กล่าวในบทที่ 1 หน้า 7 ว่า พระมหาสมทรง สิริธโร (2525) ได้กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ในการให้บริการด้านการศึกษาแก่สังคมไว้ดังนี้

1. จัดตั้งโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ขึ้น เพื่อสร้างพุทธศาสนิกชนที่มีคุณภาพและเป็นกำลังสำคัญของพระพุทธศาสนา

2. การไปสอนวิชาศีลธรรมตามโรงเรียนต่าง ๆ ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้พระสงฆ์ได้ทำงานเพื่ออนุเคราะห์สังคมด้วยธรรมทาน เป็นการให้พระสงฆ์ได้มีส่วนร่วมในการศึกษา และถือว่าการเผยแผ่ศีลธรรมอีกทางหนึ่ง

3. พระสงฆ์จัดตั้งโรงเรียนและดำเนินการเองในรูปของโรงเรียนราษฎร์ พระสงฆ์ทำการสอนในวิชาต่าง ๆ ที่ไม่ขัดกับสมณภาวะ

ถึงแม้ว่าบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมการศึกษาเริ่มเปลี่ยนแปลง เพราะได้มีการนำการศึกษาแบบโรงเรียน อันเป็นรูปแบบของการศึกษาแบบตะวันตก เข้ามาใช้เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพปัจจุบันในสังคมไทยที่ได้เปลี่ยนแปลงไป แต่การที่พระสงฆ์ได้มาปฏิบัติงานเพื่อส่งเสริมการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษา อาจกล่าวได้ว่าพระสงฆ์ได้กลับเข้ามาบทบาททางด้านการศึกษาอีกครั้งหนึ่ง หลังจากที่เคยมีบทบาทด้านนี้มาแล้วในสมัยก่อน ซึ่งการกลับมาของพระสงฆ์ในครั้งนี้มีประโยชน์ต่อสังคมเป็นอย่างมาก เพราะพระสงฆ์ได้รับอุปการะเลี้ยงดูและส่งเสริมเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษาในสังคมให้ได้รับการศึกษาภาคบังคับและระดับที่สูงขึ้นเท่าเทียมกับเด็กอื่นโดยทั่วไป

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

อารโยภิกขุ (2516) ได้ทำวิจัยเรื่อง “ผลกระทบของพระพุทธศาสนากับสังคมไทยบางด้านในปัจจุบัน” พบว่าวัดพระพุทธโสธรที่จังหวัดฉะเชิงเทรา ได้ใช้เงินที่ได้จากการทำบุญซื้อที่ดินและปรับปรุงพื้นที่ เพื่อก่อสร้างโรงเรียนประถมปลาย เมื่อ พ.ศ. 2508 ถึง 30 ไร่เศษ และยังใช้เงินที่ได้รับจากการบริจาคของประชาชน เพื่อจัดซื้อวัสดุครุภัณฑ์ต่าง ๆ เช่น รั้วพร้อมด้วยรั้วไฟของโรงเรียน เสาธงของโรงเรียน บ้านพักครูตลอดจนได้แจกทุนการศึกษาแก่นักเรียนที่เรียนดีแต่ขาดทุนในระดับประถมศึกษาทั้งจังหวัดฉะเชิงเทรา รวมทั้งยังให้ความอุปถัมภ์ทางการศึกษาแก่นักเรียนชั้นประถมศึกษาภายในวัดอีกด้วย

เจียมพงษ์ วงศ์ธรรม (2519) ได้ทำวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม” โดยศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ ในด้านให้การศึกษาทั่วไปทั้งทางโลกและทางธรรม การเผยแผ่ธรรมะ และการให้การสงเคราะห์แก่ประชาชน โดยการศึกษาจากประชากรที่เป็นพระสงฆ์ในกรุงเทพมหานคร พบว่า พระสงฆ์มีบทบาทสูงมากในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ช่วยสอนหนังสือ ซึ่งในขณะที่สอนได้เน้นให้ประชาชนเข้าใจสิทธิและหน้าที่
2. ทำหน้าที่เป็นผู้บริหารสถานศึกษาและกิจกรรมอื่น ๆ ซึ่งพบว่า พระสงฆ์มีกิจกรรมสูงขึ้นตามพรรษาที่บวช

3. ต้องการมีบทบาทในการศึกษาเพิ่มขึ้น โดยประสงค์ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาของชาติ ปรับปรุงหลักสูตรวิชาเกี่ยวกับศีลธรรมและศาสนาในลักษณะที่พระสงฆ์จะเข้าไปสอนได้
4. ด้านการเผยแผ่ธรรมะเพื่อพัฒนาจิตใจของประชาชน โดยพระสงฆ์ออกจาริกในชนบท ใช้สื่อมวลชนเผยแผ่ธรรมะ สอนให้ประชาชนเจริญกรรมฐาน ออกเยี่ยมประชาชน แนะนำประชาชน พัฒนาท้องถิ่นวัดและโรงเรียน และเข้าร่วมกิจกรรมในวันสำคัญทางพุทธศาสนา

เสาวลักษณ์ ขำนิล (2519) ได้ทำวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในหมู่บ้านวังไผ่และหมู่บ้านตะเกา จังหวัดชัยนาท” พบว่า พระสงฆ์ยังช่วยเหลือโรงเรียนในด้านการให้การศึกษอบรมวิชาศีลธรรมแก่เด็กนักเรียนในโรงเรียน โดยใช้เวลารว่างจากการปฏิบัติธรรม ทำให้เด็กมีความใกล้ชิดกับพระสงฆ์และทางวัดมากขึ้น พระสงฆ์เป็นผู้ช่วยเหลือครู ในการวางรากฐานทางจิตใจของเด็กให้มุ่งมั่นในทางที่ชอบ พระสงฆ์เป็นผู้ที่คนทั่วไปมองเห็นว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ มีความประพฤติดีอยู่แล้วยอมเป็นตัวอย่างที่ดีแก่เด็ก เมื่อเด็กได้รับการอบรมจากผู้ที่เป็นตัวอย่างที่ดีที่สุดแล้ว ย่อมจะมีความเคารพเชื่อฟังและปฏิบัติตาม

เฉลิม อุดกฤษฎ์ (2521) ได้ทำวิจัยเรื่องการศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน พบว่า การพัฒนาวัดนั้น พระภิกษุมิบทบาทมากที่สุด ได้แก่ การสร้างวัด ปรับปรุงที่อยู่อาศัย การคมนาคมภายในวัด ส่วนบทบาทน้อยที่สุด ได้แก่ การสร้าง การปรับปรุงป่าช้า เมรุเผาศพ แหล่งน้ำดื่ม น้ำใช้ เครื่องอำนวยความสะดวกสบาย เรื่องการพัฒนาหมู่บ้านพระภิกษุมิบทบาทมากที่สุด ได้แก่ การปรับปรุงห้องสมุด แหล่งน้ำเพื่อการเกษตรกรรม สถานที่ประกอบกิจกรรมของหมู่บ้าน เรื่องการบริการสังคม พระภิกษุมิบทบาทมากที่สุด ได้แก่ การสร้างปรับปรุงบริเวณโรงเรียนและจัดหาอุปกรณ์การศึกษา ส่วนบทบาทน้อยที่สุด ได้แก่ การบริจาค สิ่งของที่จำเป็นให้โรงพยาบาลและการสร้างโรงเรียน เรื่องการพัฒนาศึกษา พระภิกษุมิบทบาทมากที่สุดได้แก่ การอบรมศีลธรรมแก่ประชาชน การศึกษาด้านปริยัติธรรม ส่วนบทบาทน้อยที่สุด ได้แก่ การให้การศึกษาด้านสามัญศึกษาแก่พระภิกษุ สามเณร นักเรียน และอบรมพิเศษแก่ผู้ต้องขังของเรือนจำ (อ้างถึงใน ระพิน ชูชื่น , 2533)

บรรพต วีระถัย และคณะ (2523) ได้ทำวิจัยเรื่อง “พระสงฆ์กับสังคมไทยในมิติต่าง ๆ” โดยพิจารณาในเชิงสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และการปกครอง ศึกษากรณีวัดใน กรุงเทพมหานครและจังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า พระสงฆ์มีบทบาทในการสงเคราะห์ผู้มีปัญหาทางใจ และมีบทบาทในการช่วยกิจกรรมของประชาชน ทั้งยังอนุเคราะห์ในการให้ยืมเครื่องใช้จากวัด นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงบทบาทในด้านการศึกษาของวัด เกี่ยวกับการสร้างโรงเรียนในวัดว่า พระภิกษุหลายรูปมีเจตนาแรงกล้าที่จะสร้างโรงเรียนภายในวัดโดยริเริ่มขึ้นก่อน แล้วขออนุญาตในภายหลัง รวมทั้งถ้าจำเป็นก็ขอเงินอุดหนุนจากกระทรวงศึกษาธิการ เช่น ที่วัดแห่งหนึ่งในอำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี บางแห่งพระสงฆ์ลงทุนลงแรงทั้งหมด เช่น ที่วัดแห่งหนึ่งในอำเภอบางคลาน จังหวัดฉะเชิงเทรา บทบาทของพระสงฆ์ในด้านการศึกษา โดยมากมักเป็นบทบาทในโรงเรียนประถมศึกษา

ชำเถื่อง วุฒิจันทร์ (2526) ได้ทำวิจัยส่วนบุคคลในลักษณะวิชาสังคมจิตวิทยาเรื่อง การพัฒนากิจการคณะสงฆ์เพื่อความมั่นคงแห่งชาติ” พบว่า พระสงฆ์เจ้าอาวาสวัดบางแห่ง ได้จัดหาทุนรอนให้โรงเรียนซื่ออุปกรณ์ที่ยังขาดอยู่ เช่น โต๊ะเรียน ม้านั่ง กระดานดำ รวมทั้งยังประสงค์ให้โรงเรียนตั้งอยู่ในวัด เมื่อทางโรงเรียนหรือทางราชการต้องการอะไรก็จัดให้ เช่น ที่ดินที่จะปลูกสร้างอาคารเรียนเพิ่มท่านก็ขยายที่ให้ ต้องการสร้างอาคารเรียนเพิ่มของงบประมาณแผ่นดินไม่ได้ บางวัดก็จัดการหาเงินมาสร้างอาคารเรียนและดำเนินการสร้างอาคารเรียนให้ นอกจากนี้ยังพบว่าในรอบปี พ.ศ.2523 พระสงฆ์และวัดใน 49 จังหวัด ได้ช่วยหาทุนสร้างอาคารเรียนและโรงเรียนจำนวน 414 หลัง คิดเป็นเงินรวม 229,309,561 บาท ในปัจจุบันพระสงฆ์จำนวนมาก และวัดหลายแห่ง ได้จัดตั้งทุนสำหรับช่วยเหลือนักเรียนที่ยากจน โดยทางวัดจัดการเองบ้าง มอบให้สถานศึกษาในวัดจัดการบ้าง และมอบให้ส่วนราชการจัดการบ้าง

ปรัชญา เวสารัชช์ (2527) ได้กล่าวไว้ในงานวิจัยเรื่อง “การประถมศึกษาในชนบทไทย” เกี่ยวกับวัดและโรงเรียนว่า วัดอาจมีส่วนสนับสนุนโรงเรียนได้หลายทาง พระสงฆ์โดยเฉพาะเจ้าอาวาสเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในชุมชน และมีส่วนเกี่ยวพันโรงเรียนในด้านต่าง ๆ คือ ให้ยืมสถานที่และอุปกรณ์ เนื่องจากวัดมีอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จำเป็นในการจัดงาน โรงเรียนจึงได้ประโยชน์จากเครื่องวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ รวมทั้งสถานที่ เช่น ถังน้ำ เครื่องปั่นไฟ พัดลม เครื่องขยายเสียง บางกรณีวัดก็ให้อัฐิ ปูน หิน ปากกา สมุด ดินสอ ซึ่งวัดได้รับบริจาคมา ทั้งนี้เพื่อประโยชน์แก่

กิจการโรงเรียน บางวัดยังให้สถานที่ปลูกสร้างอาคารเรียน ใช้ศาลาวัดเป็นที่สอนนักเรียน หรือใช้ฝักซ้อมเพื่อนรำ รวมทั้งใช้บริเวณวัดเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของนักเรียนด้วย การสนับสนุนด้านอื่น ๆ โรงเรียนอาจได้รับจากวัดอีกเป็นบางกรณี ทั้งนี้สุดแต่แต่ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับวัด และขึ้นอยู่กับบทบาทของเจ้าอาวาสด้วย เช่น มีบางโรงเรียนที่ได้รับเงินสนับสนุนจากการทอดผ้าป่า ที่วัดบางวัดช่วยโดยนำมาจัดหาอาหารให้เด็กนักเรียน จัดทุนให้นักเรียนยากจน และช่วยระดมการสนับสนุนจากประชาชนให้มาโรงเรียน บางแห่งพระสงฆ์ก็ร่วมเป็นกรรมการศึกษา เป็นต้น

จิระศักดิ์ ศักดิ์พิสิษฐ์ (2528) ได้ทำวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของพระสงฆ์และครูเกี่ยวกับการสนับสนุนการศึกษาที่วัดให้แก่โรงเรียนประถมศึกษาที่ตั้งอยู่ในวัดเขตกรุงเทพมหานคร” พบว่า บทบาทในการสนับสนุนการศึกษา ที่วัดให้แก่โรงเรียนประถมศึกษาที่ตั้งอยู่ในวัด มีดังนี้

1. ด้านครุภัณฑ์อาคารสถานที่ วัดได้ให้โรงเรียนใช้ที่ดินของวัดเพื่อตั้งโรงเรียนเพื่อปลูกสร้างอาคารเรียนเพิ่มเติม เพื่อเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ เป็นสนามเด็กเล่น และสนามกีฬาของชุมชน รวมทั้งการหาเงินทุนให้โรงเรียนเพื่อซื้อวัสดุอุปกรณ์การศึกษาต่าง ๆ ในด้านนี้ พระสงฆ์และครูมีความเห็นว่าวัดมีบทบาทอยู่ในระดับปานกลาง

2. ด้านวิชาการและวิชาชีพ วัดได้ให้พระสงฆ์ไปช่วยสอนวิชาศีลธรรมในโรงเรียน และช่วยเหลือหาเงินเพื่อซื้ออุปกรณ์การสอนวิชาชีพให้แก่โรงเรียน ในด้านนี้ พระสงฆ์มีความคิดเห็นว่าวัดมีบทบาทอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนครูมีความคิดเห็นว่าวัดมีบทบาทอยู่ในระดับน้อย

3. ด้านการให้สวัสดิการและให้คำปรึกษา วัดได้ให้ที่พักอาศัยแก่นักเรียน ให้โรงเรียนยืมอุปกรณ์เครื่องใช้หรือภาชนะต่าง ๆ เพื่อใช้ในกิจกรรมของโรงเรียน และช่วยเหลือด้านการเงินแก่โรงเรียน โดยให้ทุนการศึกษาในการจัดบริการอาหารกลางวันแก่นักเรียน นอกจากนี้พระสงฆ์ในวัดยังเป็นที่ปรึกษาในการจัดงานต่าง ๆ ของโรงเรียน และเป็นที่ปรึกษาของคณะกรรมการนักเรียน ในด้านนี้ พระสงฆ์และครูมีความคิดเห็นว่าวัดมีบทบาทอยู่ในระดับปานกลาง

4. ด้านการร่วมกิจกรรมของโรงเรียนและการอบรมจริยธรรมนักเรียน วัดได้มีกิจกรรมร่วมกับทางโรงเรียนโดยเฉพาะกิจกรรมเกี่ยวกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา นอกจากนี้วัดได้ส่งพระสงฆ์ไปช่วยอบรมจริยธรรมนักเรียนตามที่โรงเรียนต้องการ ในด้านนี้พระสงฆ์และครูมีความคิดเห็นว่าวัดมีบทบาทอยู่ในระดับปานกลาง

5. ด้านการเป็นสื่อกลางระหว่างโรงเรียนกับชุมชน วัดได้ช่วยประชาสัมพันธ์เพื่อหาเงินทุนให้แก่โรงเรียนเพื่อตั้งมูลนิธิช่วยเหลือนักเรียนขาดแคลน รวมทั้งเป็นสื่อกลางให้ชุมชนช่วยเหลือกิจกรรมต่าง ๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้น ในด้านนี้พระสงฆ์และครูมีความคิดเห็นว่าวัดมีบทบาทอยู่ในระดับปานกลาง

สุภินทิพย์ ผาสุขดี (2532) ได้ทำวิจัยเรื่อง “บทบาทของหน่วยงานรัฐบาลและเอกชนในการแก้ปัญหาความด้อยโอกาสทางการศึกษาของเด็กในกรุงเทพมหานคร” พบว่า หน่วยงานของรัฐบาลมีการวางแผนดำเนินการ เรื่องให้เด็กด้อยโอกาสทางการศึกษาได้ฝึกฝนอาชีพระยะสั้นตามที่ตนถนัด โดยมีบุคลากรและงบประมาณให้ ในขณะที่หน่วยงานของเอกชนจะมีการวางแผนดำเนินการให้เด็กได้รับการเลี้ยงดู และการศึกษาเป็นกิจกรรมเฉพาะอย่างต่างกันตามจุดประสงค์ โดยจ้างบุคลากร และมีเงินอุดหนุนจากองค์กรต่าง ๆ เจ้าหน้าที่ทั้งของหน่วยงานรัฐบาลและเอกชน มีความคิดเห็นว่าการดำเนินการนี้ สามารถแก้ปัญหาความด้อยโอกาสทางการศึกษาได้ดี

หัวหน้าหน่วยงานของรัฐบาลมีความเห็นว่า ปัญหาและอุปสรรค เนื่องจากเด็กไม่มีสำเนาทะเบียนบ้าน ย้ายที่อยู่บ่อย ทำให้ขาดโอกาสทางการศึกษา บุคลากรไม่เสียดุล ขาดบุคลากรและงบประมาณ และการประสานงานกับหน่วยงานอื่นไม่ดีพอ ส่วนหัวหน้าหน่วยงานของเอกชนมีความเห็นในเรื่องของปัญหาและอุปสรรคว่า เด็กย้ายที่อยู่บ่อย บุคลากรไม่เข้าใจปัญหาของเด็ก ขาดความเข้าใจระหว่างหน่วยงานรัฐบาลและเอกชน ขาดการสนับสนุนจากรัฐบาล

เจ้าหน้าที่ของรัฐบาลมีความเห็นว่า สิ่งที่เป็นปัญหาและอุปสรรค ได้แก่ การขาดบุคลากร เครื่องอำนวยความสะดวกในการจัดกิจกรรม เด็กย้ายที่อยู่บ่อย และงบประมาณในการดำเนินงาน ส่วนเจ้าหน้าที่ของเอกชนมีความเห็นว่า สิ่งที่เป็นปัญหาอุปสรรคได้แก่ ความต่อเนื่องในการทำงาน เนื่องจากเด็กย้ายที่อยู่บ่อย การบริหาร การเลือกรูปแบบของกิจกรรมการศึกษา บุคลากรขาดความรู้ความสามารถ และขาดความร่วมมือของเด็ก

ระพิน ชูชื่น (2533) ได้ทำวิจัยเรื่อง “การศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร” ในด้านการสั่งสอน

อบรม การสนับสนุนกิจกรรม การให้คำแนะนำปรึกษา และการเป็นสื่อกลางระหว่างโรงเรียนกับชุมชน พบว่า ในด้านการสั่งสอนอบรมจริยธรรมของนักเรียนในสถานศึกษา พระสงฆ์ส่วนมากให้การสั่ง-สอนอบรมแก่นักเรียนสัปดาห์ละ 1 ครั้ง โดยเข้ามาเป็นครูสอนจริยศึกษาประจำในโรงเรียน เนื้อหาที่พระสงฆ์สั่งสอนอบรมมากที่สุด ได้แก่ เรื่องความเมตตากรุณา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และความเสียสละ ส่วนการอบรมสั่งสอนภายนอกสถานศึกษานั้น พระสงฆ์ใช้การสั่งสอนอบรมแก่นักเรียนสัปดาห์ละ 1 ครั้ง เนื้อหาที่พระสงฆ์ให้การสั่งสอนอบรมมากที่สุด คือ เรื่องการไม่ประทุษร้ายต่อชีวิตและร่างกายของบุคคลและสัตว์ และเรื่องของความเมตตากรุณา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และการเสียสละ ในด้านการสนับสนุนเกี่ยวกับวันสำคัญทางศาสนา พระสงฆ์ส่วนมากได้ร่วมกิจกรรมวันวิสาขบูชา รองลงมาได้แก่ วันอาสาฬหบูชา โดยพระสงฆ์เป็นผู้ให้ความร่วมมือแก่คณะครู - อาจารย์ ผู้จัด ส่วนในด้านการสนับสนุนกิจกรรมภายนอกสถานศึกษา คือ โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ในด้านการให้คำปรึกษาปัญหาด้านจริยศึกษา พระสงฆ์ส่วนมากให้คำแนะนำปรึกษาในเรื่องความกตัญญูตเวที รองลงมา คือ เรื่องความเมตตากรุณา ในด้านการเป็นสื่อกลางระหว่างโรงเรียนกับชุมชน กิจกรรมที่พระสงฆ์ส่วนมากปฏิบัติ คือ การชักชวนฆราวาสให้เข้าร่วมพิธีพุทธมาฆะกะ วิธีการที่ใช้ คือ การบอกกล่าวแก่สมาชิกที่วัด

นภลัย กสิวัฒน์ (2534) ได้ทำวิจัยเรื่อง “สภาพและปัญหาของโรงเรียนเอกชนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา” พบว่า โรงเรียนเอกชนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาแห่งแรกตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2477 โดยจัดการเรียนการสอนวิชาสามัญให้เฉพาะเด็กชายและภิกษุสามเณรในต่างจังหวัดเป็นส่วนใหญ่ ปี พ.ศ. 2502 ได้อนุญาตให้สตรีเข้าเป็นครูและนักเรียนได้ ในปี พ.ศ. 2509 มหาเถรสมาคมได้มีมติ ให้นำมติการจัดตั้งหรือการโอนโรงเรียนราษฎร์ของวัด

ปัจจุบันมีโรงเรียนเอกชนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาอยู่ 40 แห่งทั่วประเทศ มีรูปแบบการบริหารตามพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2525 จัดการเรียนการสอนในระดับมัธยมศึกษาเป็นส่วนใหญ่ โดยใช้หลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ สำหรับวิชาที่ขัดต่อสมณวิสัยของภิกษุสามเณร เช่น ดนตรี พลศึกษา ได้จัดสอนภาษาล้านนา และฝึกหัดการเทศน์ทอดแทน

แม้ว่าโรงเรียนมีทุนในการดำเนินงานจากเงินอุดหนุนของรัฐบาล และค่าธรรมเนียมการเรียน แต่โรงเรียนส่วนใหญ่มีปัญหาทางการเงิน โรงเรียนจึงไม่สามารถพัฒนาการเรียนการ

สอนและอาคารสถานที่ได้ เนื่องจากเงินทุนจะถูกจ่ายเป็นเงินเดือนมากที่สุด และจำนวนนักเรียนมีแนวโน้มลดลง เนื่องจากการขยายโอกาสทางการศึกษาของรัฐ

แนวทางในการแก้ปัญหา รัฐควรเพิ่มเงินอุดหนุนเป็นเงินสมทบเงินเดือนครู และควรมีการตรวจสอบบัญชีรับจ่ายเงินของโรงเรียนอย่างเคร่งครัด

รัฐดาว พิศาลพงศ์ (2534) ได้ทำวิจัยเรื่อง “การศึกษาการดำเนินงานของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในภาคตะวันออกเฉียงใต้ สังกัดกรมการศาสนา” พบว่า ผู้บริหารศูนย์ ฯ ส่วนใหญ่เป็นเจ้าของอวาสของวัดนั้น ครูพี่เลี้ยงส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาขึ้นไป ประมาณ 1 ใน 4 ของผู้บริหารศูนย์ ฯ และครูพี่เลี้ยงที่ปฏิบัติงานที่ศูนย์ ฯ ยังไม่เคยได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการศึกษาปฐมวัย เกือบทุกศูนย์ ฯ มีนโยบายสำคัญ คือ การเตรียมความพร้อมด้านต่าง ๆ ให้เด็กปลูกฝัง คุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามให้แก่เด็ก และเพื่อให้เด็กมีสุขภาพดี มีภาวะโภชนาการดี แต่ก็มีกว่าครึ่งหนึ่งที่ตอบว่ามีนโยบายเพื่อการสอนการอ่าน การเขียน เรียนหนังสือแก่เด็กด้วย และพบว่าครูพี่เลี้ยงส่วนน้อยยังไม่เข้าใจในการจัดประสบการณ์แบบเตรียมความพร้อมให้แก่เด็ก

สภาพทั่วไปของศูนย์ ฯ พบว่า 80 % ของศูนย์ ฯ มีลักษณะเหมาะสมร่มรื่นและปลอดภัยสำหรับเด็ก 10 % ของศูนย์ ฯ ยังไม่มีเครื่องเล่นสนาม 41.2 % ของศูนย์ ฯ ยังไม่ได้จัดโครงการอาหารกลางวัน 23 % ของศูนย์ ฯ มีจำนวนส้วมไม่เพียงพอสำหรับเด็ก และ 9.8 % ของศูนย์ ฯ ยังดื่มน้ำบ่อซึ่งยังไม่ปลอดภัยสำหรับการบริโภค

ศูนย์ ฯ ส่วนใหญ่เก็บเงินค่าบำรุงจากเด็กในอัตราต่ำ คือ 30 - 100 บาทต่อเดือน 21.6% ของศูนย์ ฯ ไม่เก็บเงินค่าบำรุงเลย

ปัญหาที่พบในศูนย์ ฯ คือ รายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย ปัญหาเกี่ยวกับบุคลากร ทั้งในด้านคุณภาพและปริมาณ สถานที่ของศูนย์ ฯ บางแห่งไม่เหมาะสม ของเล่นเด็กและเครื่องเล่นสนามไม่เพียงพอ วัสดุ ครุภัณฑ์ไม่เพียงพอและชำรุด ผู้บริหารศูนย์ ฯ และครูพี่เลี้ยงต้องการรับความช่วยเหลือทางวิชาการ

ทองหนัก สิริมาตร์ (2538) ได้ทำวิจัยเรื่อง “การวางแผนและปัญหาการวางแผนในโรงเรียนเอกชนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาในประเทศไทย” พบว่า โรงเรียนเอกชนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาในประเทศไทยจัดโครงสร้างระบบบริหารและสายงาน การวางแผนของโรงเรียนเป็นรูปคล้าย ๆ กัน และไม่มีการจัดทำแผนพัฒนาระยะ 5 ปี มีแผนพัฒนาประจำปี และแผนปฏิบัติการประจำปี โดยแผนปฏิบัติการ ประจำปีจัดทำในลักษณะแผนงาน / โครงการ และปฏิทินงานประจำปีของโรงเรียน ส่วนในด้านปัญหา ปรากฏว่าเป็นปัญหาในด้าน การเงินหรืองบประมาณ บุคลากรและการบริหารงานภายในโรงเรียน

จากงานวิจัยต่าง ๆ ที่กล่าวมา ได้กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการศึกษา พบว่า บทบาทของพระสงฆ์ทั้งในอดีตและปัจจุบันที่สำคัญที่สุด ก็คือ บทบาทในการ ให้การศึกษาขั้นพื้นฐานแก่ประชาชน โดยเน้นในเรื่องการสอนจริยธรรม และบทบาทในการ ส่งเสริมช่วยเหลือ สนับสนุนในการส่งเสริมการศึกษาให้แก่ประชาชน อย่างไรก็ตาม จากข้อมูลงานวิจัยต่าง ๆ ที่กล่าวมาทั้งหมด ยังไม่มีงานวิจัยใดที่ศึกษาเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของพระสงฆ์ ในการส่งเสริมการศึกษาระดับประถมศึกษา สำหรับเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษาโดยเฉพาะ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ผู้วิจัย มีความปรารถนาอย่างแรงกล้า ที่จะทำการศึกษาในเรื่อง การศึกษาการปฏิบัติงานของพระสงฆ์ในการส่งเสริมการศึกษาระดับประถมศึกษา สำหรับเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษา เพื่อที่การศึกษาวิจัยในเรื่องนี้ จะเป็นประโยชน์แก่เด็กที่ด้อยโอกาสทางการศึกษาที่มีอยู่ในสังคมไทย